

ȘEPREUȘ

Denumiri : Șepreuș, Chepreus, Sewpreus, Seprős

Coordonate geografice. Comuna Șepreuș se întinde pe o suprafață de 5768 ha, în partea de nord a județului Arad, în Câmpia Crișurilor, la distanță de 63 km de municipiul Arad și la 20 km de orașul Chișineu-Criș. Se învecinează la nord cu comuna Apateu, cu satele Moțiori și Berechiu, la est cu comuna Cermei, cu satele Somoscheș și Avram Iancu, spre sud cu comuna Sinteza Mare, cu satele Țipar și Adea iar la vest cu comuna Mișca, cu satele Satu Nou, Vânători și Zerindul Mic. Centrul localității se găsește la 46,35 latitudine nordică și 21,40 longitudine estică.

Istoric. Primele referințe legate de zona Șepreușului apar în anul 953, când un „Gylas” din Ungaria se creștinează la Constantinopole și îl aduce de acolo pe Hierotheos, care va fi instalat ca episcop al „Tourkiei” (Ungariei). Reședința acestuia se afla la confluența Mureșului cu Tisa, loc unde s-a descoperit o impresionantă concentrare de monede de aur emise în timpul domniei împăratului bizantin Constantin al VII-lea Porfirogenetul. Mai exact, în jurul localității Gyula de astăzi, unde s-au descoperit biserici care ar putea data din secolul al X-lea: Fövényes, Cenad, Kis-Zombor. Intrând în legătură cu Bizanțul și adoptând creștinismul într-un moment în care celelalte triburi ungare rămăseseră încă păgâne, instalând în localitatea sa de reședință un scaun episcopal ce își propunea să-și extindă autoritatea sa spirituală asupra întregii Ungarii, acest conducător tribal din regiunea Mureșului inferior dădea curs unor aspirații politice care se aflau în contradicție cu cele ale urmașilor lui Arpád. Al doilea moment istoric cu referire la zona Șepreușului datează din perioada ducaturii lui Ahtum, din preajma anului 1000, când se confirmă existența unei mănăstiri de rit grec, având hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” la curtea acestuia de la Cenad, iar jurisdicția ducatului său se întindea de la Criș, până la Dunăre și Tisa.

În anul 1241, în contextul mării invazii tătaro-mongole, italianul Rogerius – viitor arhiepiscop de Spalato (Splitul de astăzi) – refugiindu-se din calea hoardelor asiatice de la Oradea, prin Tămașda, către Arad și apoi la Cenad, descrie activitatea febrilă care se desfășura pe insula formată de Crișul Alb și un braț al său, în apropiere de Nădab, unde locuitorii satului efectuau lucrări masive de fortificare. Date interesante despre zona Șepreușului datează din primăvara anului 1241, când Rogerius menționează aici instituția „balivilor”, o formă de organizare socială și politică, care nu putea să fie formată decât de cnezii și voievozii populației românești locale. Rolul conducător în regiune îl deținea voievodul Geroth, care își avea reședința în localitatea cu același nume, asimilată astăzi cu localitatea Iermata-Neagră.

Prima atestare documentară a localității datează din anul 1364. Din perioada 1402-1412 până în 1561 satul a aparținut diferiților membri ai familiilor nobiliare Bethlen și Neczpály. Prima descriere a Șepreușului apare în 1412, când satul se întindea între pâraurile Șartoș și Hodoș (Binișel) iar drumul despărțea localitatea în două. În anul 1543 Șimandu figura în conscripții cu 14 sesii iobăgești iar în 1561 cu 24 de sesii.

Turcii își vor face simțită prezența în Șepreuș, din punct de vedere administrativ, după anul 1551, când pașa Nadin alipește întreaga zonă sangiacului arădean. Sangiacul Aradului cuprindea trei nahii: nahia Aradului, cu 59 de sate și 719 case; nahia Zărandului, cu 67 de sate și 1087 de case și nahia Bichișului, cu 61 de sate și 1407 case. Țăranii de pe timarurile turcești au fost la început liberi din punct de vedere juridic. Abia sub Soliman Magnificul le-a fost îngăduit dreptul de plecare de pe un domeniu feudal, pe altul. Locuitorii satelor erau obligați să nu lase loturile de pământ în paragină și plăteau a zecea parte din produsele agricole și din animale spahiilor. Pe lângă acestea, mai exista și o taxă suplimentară, legată de „banul miresei”, care trebuia să fie plătită, de către tânărul care se căsătorea.

Secolul al XVIII-lea. Eliberarea zonei de către austrieci la finele secolului al XVII-lea a transformat teritoriile în proprietate a coroanei. În anul 1732 Șimandu ajunge ca donație regală în proprietatea prințului Rinaldo de Modena, pentru ca, după o vreme să revină în proprietatea coroanei. În anul 1746 în localitate au fost recenzați 51 de hospites (iobagi), 7 subhospites, 2 inquilini, 6 frați în indiviziune și 12 copii peste 16 ani. Fiecare iobag cu gospodărie plătea anual o taxa „capitis” de 1 florin imperial iar fiecare subhospites 55 de creițari. Pentru copii peste 16 ani se plătea 25 de creițari iar pentru frații aflați în indiviziune 50 de creițari. De asemenea, pentru fiecare pereche de boi sau vaci, pentru 4 juninci, perechea de cai, 4 mânji, 10 oi sau 8 porci se plătea tot câte un florin imperial. Pentru 6 cubuli de grâu sau 15 cubule semănate cu orz sau ovăz se plătea un florin imperial. La fel, pentru două cubule de porumb sau de mei sau pentru 15 stupi de albine. Meșteșugarii de clasa I înregistrați la conscriere plăteau câte un florin anual, cei de clasa a II-a 50 de creițari, iar cei de clasa a III-a 25 de creițari. Via lucrată cu zece lucrători se impozita tot cu un florin, la fel ca și morăritul sau acăul de țuică. Reglementarea urbarială din anul 1771 a însemnat, pentru locuitorii din Sepreuş, o relativă ușurare a sarcinilor iobăgești. Obligațiile au fost fixate la 52 de zile pe an de robotă cu carul sau 104 zile de robotă cu palmele, după o sesie întreagă, precum și 1 florin darea de fum, 1 car de lemne, 2 cocoși, 2 pui, o cupă de unt și 12 ouă. La acestea se mai adăugau nona și zeciuala din toate produsele agricole, inclusiv din in și cânepă, precum și din miei, porci și stupi de albine. Jelerii erau obligați la 18 zile de robotă cu palmele pe an, 1 florin dare pentru casă (darea de fum) și nona după produsele pe care le obțineau de pe pământurile arendate. Jelerii fără casă erau datori cu doar 12 zile de robotă cu palmele pe an.

Secolul al XIX-lea. Revolta din anul 1824

În perioada 1812-1822, eraiul a vândut la licitație, satul Șepreuş, ca parte a domeniului cameral, membrilor familiei nobiliare Czárán (Antal, János, István și Kristof). Noii proprietari au început să-și delimiteze teritoriul în folos propriu, rectificând hotarul și delimitând sesiile iobăgești de terenurile alodiale, în funcție de fertilitatea solului. Țăranii s-au trezit cu locuri mărăcinoase sau mlăștinoase, total neproductive pentru agricultură. De asemenea, majoritatea livezilor „au căzut” în teritoriul alodial, fără ca iobagii șepreușeni să fie despăgubiți în vreun fel. Aceste pierderi de pământ au nemulțumit întregul sat. Juzii și jurații satului au organizat revolta. În anul 1823 sătenii s-au adresat, în scris, organelor comitatense, iar mai apoi Consiliului locotenențial regal din Buda. Neprimind nici un răspuns, șepreușenii s-au adresat un an mai târziu, tot în scris, însuși împăratului de la Viena. Pe data de 19 iunie 1824, solgăbirăul plasei Chișineu, împreună cu un corp de soldați au venit la Șepreuş și au încercat să-i oblige pe săteni, să accepte condițiile impuse de familia Czárán, amenințându-i că, în caz contrar, vor distruge satul. Șepreușenii nu s-au lăsat intimidați ci, înarmați cu furci, bâte și bolovani, l-au alungat pe solgăbirău și pe soldații din subordinea acestuia, inclusiv pe vicecomitele, care venise de la Arad. Nici protopopul, care îi îndemna pe iobagi la ascultare, nu a fost cruțat, fiind amenințat cu moartea. Țăranii înarmați s-au adunat în jurul bisericii și au început să tragă clopotele „în dungă”. Într-un raport al vremii, înaintat autorităților comitatense, se spunea că locuitorii din Șepreuş „îndrăzniră să arboreze pe turnul bisericii un steag roșu, ațâțător la vărsarea sângelui”. Ca urmare, comitele a trimis la Șepreuş un detașament înarmat și, timp de 30 de zile, satul a fost ținut sub ocupație armată. Mulți țărani au fost arestați și trimiși la închisoarea în Cetatea Aradului însă răscoala aprinsă de șepreușeni s-a extins și în satele din jur, Sinteia Mare, Nădab, Șimand, Cermei și Apatiu. Iobagul Stana Gheorghe din Șepreuş i-a adunat pe toți locuitorii la marginea satului, îndemnându-i la rezistență și dându-le asigurări că va obține și ajutorul Episcopiei Ortodoxe din Oradea. Sătenii au refuzat să execute muncile agricole, încât, pe 19 aprilie 1825, o comisie comitatensă a sosit la Șepreuş pentru a asculta cererile oamenilor. Ancheta comitatensă a reglementat în final diferendul dintre țărani și familia Czárán. Pentru livezile confiscate iobagii au fost despăgubiți, li s-au restituit loturile fertile din extravilan, pe care le-au avut

înainte de reglementarea de hotar, iar suprafața de pășune comunală a fost fixată în raport cu efectivul de animale existent. Tot în această perioadă, ca urmare a reîmpărțirii loturilor intravilane, au fost delimitate și ulițele satului.

Șepreușul după 1848

Șepreușenii au desființat în sat iobăgia încă de la sfârșitul lunii martie 1848. Când oficialitățile comitatense au venit să le facă cunoscute prevederile legii, sătenii s-au plâns de împărțeala nedreaptă a pășunii, care nu mai fusese reactualizată în raport cu numărul de animale. În anul 1861, când Ioan Raț a fost mandatat să ducă la Viena memoriul românilor ardeleni pentru convocarea unui „Congres Național”, sătenii din Șepreuș, alături de cei din Pâncota, Șicula, Iosășel, Crocna, Valea Mare etc., au donat anumite sume de bani, pentru acoperirea cheltuielilor de drum. Mai mult, în anul 1861, la Primăria din Șepreuș se vorbea românește, iar notarul de atunci, Ioan Goldiș, impusese limba română, ca limbă oficială, în actele antistiei comunale. Conform rapoartelor din acea vreme, doar la Șepreuș s-a realizat acest lucru. În anul 1877, când Regatul României lupta pentru cucerirea independenței de stat, preoteasa din Șepreuș, Ersilia Sturza, a lansat un apel în revista „Biserica și Școala”, adresat femeilor române, prin care le cerea să contribuie la strângerea de bani și materiale medicale de primă necesitate, pe care să le trimită ostașilor români pe frontul din Balcani. Demersul șepreușencei Ersilia Sturza s-a transformat într-o punte de trăire românească, configurând idealul de unitate națională, care se va împlini peste patru decenii. Apelul nu a rămas fără efect, astfel că din foarte multe localități arădene se strâng sume de bani și materiale sanitare, care au fost trimise Societății de „Cruce Roșie” din București. Tot despre Șepreuș și tot despre familia Sturza vorbim și în 1899, când fiul Ersiliei Sturza, Marius Sturza, student la Viena, a fost ales de către ceilalți studenți români din capitala Imperiului Habsburgic în funcția de președinte al Societății „România Jună”, calitate pe care o îndeplineseră și alți mari intelectuali arădeni, printre care Iuliu Traian Mera și Ioan Slavici.

Viața politică a comunei Șepreuș în perioada 1900-1945

Revolta din anul 1903

În intervalul 1900-1903, datorită măririi nejustificate a aparatului administrativ, impozitul comunal a crescut la Șepreuș cu 50%. Această măsură avea să stârnească mânia șepreușenilor, cu atât mai mult cu cât sătenii erau nemulțumiți și de diferențierea nedreaptă a impozitului de stat pentru pământul arabil, care prevedea ca țăranii să plătească 6 coroane pentru fiecare iugăr, în timp ce moșierul plătea doar 1,03 coroane. În plus, moșierul Rozvány s-a înțeles cu reprezentanții antistiei comunale (consiliului local), ca aceștia să voteze cumpărarea a 981 iugăre de teren, în contul țăranilor șepreușeni, din moșia lui. Sătenii au reacționat, plângându-se până la autoritatea comitatensă, încât moșierul a eșuat în încercarea sa. Mai mult, comisia comitatului Arad i-a îndepărtat din funcție pe primarul și pe judele de lege din Șepreuș, organizând alegeri locale anticipate, în data de 17 ianuarie 1902. Candidatul de primar, susținut de către țăranii din Șepreuș a fost Mihai Incicău, avându-l ca și contracandidat pe Pârv Flore „a lui Lică”, susținut de către autorități și de către marii moșieri. Pentru impunerea candidatului favorit, autoritățile au modificat data alegerilor, fără a face publică schimbarea. Acest lucru a condus la câștigarea alegerilor de către Pârv Flore, fapt care a stârnit revolta șepreușenilor. Noul primar a trecut la amenințări și a reluat problema cumpărării pământului mlăștininos deținut de către Rozvány în sarcina comunității. Șepreușenii au reclamat aceste abuzuri la comite, încât autoritățile au fost obligate să anuleze alegerile și să fixeze un nou scrutin electoral pentru data de 7 mai 1903. În mai 1903, a candidat tot Pârv Flore „a lui Lică”, ca om de încredere al autorităților locale, bucurându-se și de sprijinul protopretorului Csukay Gyula din Chișineu-Criș, iar candidat al sătenilor a fost desemnat Iosif Mate. Autoritățile l-au numit pe protopretorul Csukay Gyula șef al comisiei electorale, iar ca președinte a comisiei de numărare a votului tocmai pe Jozef Rozvány. Protopretorul a adus în localitate și o unitate de jandarmi, pentru a intimida cetățenii, iar la ora 12,30,

nemaifiind votanți, s-a trecut la numărarea voturilor. Spre surpriza autorităților, candidatul sătenilor, Iosif Mate „a Bărănieștilor”, a obținut cu trei voturi peste candidatul susținut de oficialități. Moșierul Rozvány nu s-a resemnat cu înfrângerea și a solicitat continuarea alegerilor. După reluarea votului, deși s-a mai prezentat doar un singur votant, candidatul Flore Pârv a fost desemnat câștigător cu un avans de șase voturi. Exasperați, sătenii s-au revoltat față de această nedreptate flagrantă, dar jandarmii au tras în țărani, fără somație, și au ucis șase persoane, pe Todor Toma, Petru Suci, Vasile Suci, Ioan Turcuș, Tudura Suci și Toader Cipoș. Alți 35 de săteni, dintre care îi amintim pe Iosif Veliciu, Micula Veliciu, Petru Henț, Ioan Henț, Gabor Pavel, George Pârv, Ioan Horga, Todor Suci și Petru Sălăjan, au fost grav răniți. Protopretorul Csukay Gyula, de teama unei revolte de amploare a sătenilor, a cerut sprijinul autorităților comitatense, care au trimis o companie militară în localitate. Cazul de la Șepreuş a devenit un subiect major de presă în ziarul românesc arădean „Tribuna”, unde Roman Ciorogariu, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Mihai Veliciu, Sever Bocu și, mai ales, prim redactorul Ioan Russu-Șirianu au scris pe prima pagină o sumedenie de articole incriminatoare despre „masacrul de la Șepreuş”. Cazul Șepreuş nu a putut fi evitat nici în congregația comitatensă din noiembrie 1903, când Mihai Veliciu și Ștefan Cicio Pop au cerut deschis autorităților să ia măsurile de rigoare și să-i pedepsească pe vinovați. Lucrurile s-au rezolvat prin demisia primarului Flore Pârv. S-au țin noi alegeri, care au fost câștigate de către Iosif Mate, ajuns singurul candidat. Anul următor, când au avut loc alegeri pentru congregația comitatului, țărani din Șepreuş au susținut candidații români, propuși de către Partidul Național Român, deși autoritățile maghiare au mutat centrul cercului electoral de la Șepreuş la Cermei. Cu toate acestea, candidații români au obținut toate cele șase locuri.

Localitatea Șepreuş a fost una din comunele care s-a implicat și în alegerea candidaților naționali pentru Parlamentul din Budapesta. În anul 1905, când au avut loc alegerile parlamentare, Șepreuşul făcea parte din cercul electoral Chișineu-Criș, unde Partidul Național Român l-a desemnat candidat pe prim-redactorul ziarului arădean „Tribuna”, Ioan Russu-Șirianu, nepotul marelui scriitor, gazetar și om politic Ioan Slavici. Pe data de 16 ianuarie 1905, Ioan Russu-Șirianu însoțit de Mihai Veliciu s-a deplasat la Șepreuş, să se întâlnească cu alegătorii. Șepreuşenii l-au întâmpinat la marginea localității, în dreptul morii de astăzi, cu fete îmbrăcate în portul popular din Șepreuş și cu o ceată de feciori, călare pe cai împodobiiți de sărbătoare. Alaiul a fost primit cu cântece naționale și cu aclamații entuziaste. Victoria în alegeri a fost obținută în al doilea tur de scrutin, pe data de 10 februarie. Șepreuşenii au votat în masă cu candidatul național, Ioan Russu-Șirianu, obținând aici 84 de voturi, iar contra-candidatul său, unghurul Csukay Gyula, doar 27. Aportul șepreuşenilor la alegerea lui Ioan Russu-Șirianu ca deputat român în Parlamentul budapestan a fost unul covârșitor, deoarece, în cercul electoral din Chișineu-Criș, șepreuşeanului Mihai Veliciu, memorandist și președinte al clubului comitatens al Partidului Național Român între anii 1895-1910.

După Unire, în Șepreuş au fost înființate filiale ale marilor partide naționale românești. Primul partid înființat, în 20 mai 1925, a fost Partidul Țărănesc, condus de Ion Mihalache, iar prima conducere locală a partidului a fost formată din: Președinte- Pârv Iosif; Vicepreședinte: Pârv Cornel; Secretar- Pârv Simion; Membrii- Roșca Ioan, Hălmăgean Ioan, Henț Teodor, Velici Iosif, Toma Teodor. Al doilea partid, care a luat ființă în 30 mai 1925, a fost Partidul Național Liberal. Din prima conducere a acestuia au făcut parte: Președinte- Matea Teodor; Vicepreședinți- Horga Teodor, Henț Ioan; Membrii- Stana Iosif, Stana Simion. În anul 1936, adică la 11 ani de la înființarea celor două partide istorice, ele aveau la conducere aceeași președinți. În plus, în localitate au mai fost înființate o filială locală a Partidul Vaida (Frontul Românesc), care l-a avut ca președinte pe Roșca Ioan și o filială a Partidului Național Liberal –ramura Brăteanu- care l-a avut ca președinte pe Pârv Teodor. În 1939 a luat ființă, pentru scurtă vreme, și Partidul Legionar, cu următoarea conducere locală:

Președinte- Teședan Ioan; Vicepreședinți- Stana Mihai, Stana Petru; Membrii- Buduca Ioan, Faur Ioan, Ban Mihai, Pavel Petru, Sturz Ioan. Membrii Partidului Legionar (Totul pentru Țară) și-au desfășurat activitatea pe cuiburi, au purtat uniforme și au cântat prin localitate cântece legionare.

Anii de comunism

În anul 1946 în localitate a fost înființat Partidul Social Democrat - Frontul Plugarilor iar în 1947 Partidul Comunist Român. În urma alegerilor fraudate din 1946, prin care în România s-a instalat puterea comunistă, președintele Partidului Național Țărănesc din Șepreuş Pârv Cornel jr. și fratele acestuia Pârv Ioan au fost condamnați, primul fiindcă a îndemnat alegătorii să voteze „ochiul” iar al doilea fiindcă a strigat „Trăiască Iuliu Maniu”. În vara anului 1947 partidele istorice au fost interzise în România, activitatea lor încetând și în Șepreuş. Prin reforma agrară din 1945, cei patru moșieri din Șepreuş au fost expropriați, mai întâi până la 50 ha iar apoi complet, iar o parte din țărani au primit între 1-3 ha de pământ, de familie. Au fost împroprietăriți cu prioritate cei care au luptat de front, văduvele de război și țărani lipsiți de pământ sau cu pământ foarte puțin. În același timp, prin noua politică comunistă, au fost distruse și gospodăriile țărănești mai mari, țărani însăriți fiind deportați în Câmpia Bărăganului și Dobrogea. Pentru ceilalți, au fost introduse cote în natură, care au crescut de la un an la altul, devenind imposibil de achitat. Rezultatul a fost o sărăcire a populației comunei. Măsura a fost urmată peste câțiva ani de colectivizarea agriculturii. Cei care nu au vrut să intre de bună voie în gospodărie au fost amenințați și supuși la diverse presiuni până au semnat.

Revolta anticomunistă din luna august, 1949

Ziua de duminică, 31 iulie 1949, a rămas, de-a pururi, în memoria sătenilor din comuna Șepreuş. Tot satul era prezent la o nuntă a unor tineri din localitate când dubașul de la Consiliul Popular a convocat oamenii în fața Primăriei, ca să fie informați de către un activist de partid, în legătură cu cotele de cereale, pe care gospodarii din Șepreuş trebuiau să le predea statului, în contul despăgubirilor de război față de Uniunea Sovietică și cu plata muncitorilor de la batozele de treierat grâu, care trebuia făcută în bani. Puși în fața acestor „noutăți”, sătenii din Șepreuş s-au revoltat. La răspunsul cetățenilor, că nu le mai rămân cereale nici pentru pâine, activistul i-a îndemnat să mănânce fân și paie. Acest răspuns jignitor a fost scânteia care a aprins flacăra revoltei. Activistul de partid și cei care îl însoțeau au fost alungați din comună, cu pietre și înjurături. Sătenii au ales un comitet de conducere a „rebeliunii”, din care au făcut parte Stana Ioan, a lui Bândeț, un țaran înțelept și foarte bun gospodar, Stana Simion, zis Nanci, Stana Petru, Sălăjan Ioan a Huhului, Burcă Teodor a Brezului și Pârtan Petru. Sub conducerea acestui comitet, între 2.500 și 3.000 de săteni s-au adunat în fața Primăriei și au devastat-o. Apoi, au devastat și magazinul din localitate, de unde au luat toate alimentele, de care duceau lipsă și pe care le primeau pe cartele, după care au dat foc și fostului conac boieresc, pe cale de a fi transformat în sediu de CAP. Toată noaptea următoare sătenii s-au organizat în patrulare și au păzit drumurile de acces în localitate, de teama unor posibile represalii. Acestea n-au întârziat să apară, deoarece în dimineața de 1 august 1949, câteva camioane încărcate cu jandarmi și-au făcut apariția pe podul de la moară. Văzând organizarea sătenilor, care blocaseră podul cu grape întoarse cu dinții în sus, jandarmii s-au retras pentru moment. Apoi, în grupuri pedestre sau călare, jandarmii au încercat să ia podul cu asalt, cu toate că sătenii care-l păzeau au dorit să ducă tratative cu comandanții acestora. Văzând că jandarmii încep să-i lovească pe săteni cu patul puștilor și cu cravașele, un om de legătură a chemat masa mare de săteni revoltați, de la Primărie la fața locului. Mulțimea i-a dezarmat pe jandarmi, luându-le caii și armamentul, dar la scurtă vreme au apărut mai mulți soldați și securiști. Au avut loc schimburi de focuri, soldații folosind mitraliere, grenade și branduri. S-a înregistrat și prima victimă, Ioan Faur, care a fost ucis de un glonț. Văzând mulțimea de soldați, capii revoltei le-a recomandat sătenilor să se ascundă,

pentru a nu fi uciși, mulți dintre ei plecând spre Munții Codru Moma, prin Beliu, Craiva, Agrișu Mare, Bochia etc. Armata a intrat în sat și, din casă în casă, a arestat tot ce a găsit în cale : femei, bătrâni, copii, pe care i-au dus, sub escortă, la Primărie, unde au fost ținuți zile întregi în beci, fără apă și fără pâine. În ziua de 2 august 1949, sătenii din Șepreuş au fost interogați cu brutalitate de către organele de Securitate. Unii au fost eliberați, alții au fost duși la Arad. Avocatul Pârv Teodor, Pârv Ioan, Incicău Mihai, și Stana Ioan, cârciumarul din localitate au fost duși în fața Primăriei și împuşcați, pe la spate, ca să se spună că au fugit de sub escortă. Trupurile lor au fost ținute două zile pe platoul din fața Primăriei, iar sătenii au fost aduși cu forța de către soldați, să-i vadă și să se înspăimânte. Apoi au fost îngropați într-o groapă comună, la marginea localității. Cei trei frați, care au fost considerați ca fiind printre capii revoltei, Stana Ioan, Stana Simion și Stana Petru, n-au reușit să fie prinși de către organele de securitate decât în anul 1952, cu toate că, în tot acest răstimp, au stat ascunși în sat, pe la rude și pe la prieteni. În această perioadă, revolte similare, de mai mică intensitate, au fost și în Apatcu, Șomoșcheș, Berechiu, Coroi, Craiva. La Șepreuş, 40 de săteni au fost condamnați la ani grei de pușcărie și șase familii au fost deportate.

În 1952, anul înființării gospodăriei agricole „Înfrățirea” din Șepreuş au intrat în G.A.C. la început 9 familii – 7 sărace și 2 fără pământ – numărul membrilor ajungând la sfârșitul anului, la 66. În urma presiunilor, în 1957, în gospodăria colectivă din comună au mai intrat 12 familii: 9 sărace și 3 fără pământ iar în 1960, alte 64 familii, dintre care 59 sărace, 3 fără pământ și 2 mijlocașe.

Evoluția demografică. În 1715-1720 în satul Șimand au fost recensate 13 familii; 1742- 31 familii; 1746- 54 familii; 1771- 186 familii; 1828- 340 familii; 1851- 2639 locuitori; 1869- 4118 locuitori; 1880- 3864 locuitori; 1900 -4237 locuitori; 1910- 4686 locuitori; 1941- 3712 locuitori; 1956- 4018 locuitori; 1966-3534 locuitori; 1977-3042 locuitori; 1992-2759 locuitori; 2007- 2395 locuitori. La recensământul din 2002, structura etnică a comunei a fost următoarea:89,6% români;0,8% maghiari;9,3 %romi și 0,3% alte naționalități și populație nedeclarată.

Biserica

Biserica Ortodoxă Română

La mijlocul secolului al XVIII-lea localitatea figura cu o biserică de lemn veche, cu hramul „*Sfinții Arhangheli*.” După mutarea satului în actuala vatră și după sistematizarea localității, în anul 1780 ea a fost înlocuită cu o altă biserică de lemn, amplasată în centrul comunei, care a funcționat până în 1854, când a început construcția la actuala biserică, din piatră și cărămidă, în stil baroc, cu hramul „*Bunavestire*”. Turnul a fost acoperit cu șindrilă. În 1884, cu bani de la credincioși, șindrila a fost înlocuită cu tablă zincată, iar mai târziu cu țiglă. În anul 1893 în turn s-a pus un clopot de aramă, care există și azi. Tot pe banii credincioșilor a fost înlocuită și pardoseala din lemn cu plăci de mozaic. După al doilea război mondial, parohia a cunoscut o perioadă de înflorire, datorată bunăstării credincioșilor. Astfel, în 1962 s-a construit casa parohială iar în 1993 s-a început renovarea bisericii și pictarea ei în interior. Lucrările au fost terminate în 1997, sfințirea făcându-se în prezența episcopului Aradului, P.S.P. Timotei Seviciu. Cât privesc odoarele bisericii, o parte din ele datează din secolul XVIII, din vremea primei biserici de lemn. Satul a adunat cu multă nevoie bani, pentru a cumpăra cărțile de trebuință neamului. Unele din ele, precum Octoihul (Buc.1720) 2 ex., Molitvenicul (Buc. 1722), Penticostarul(Râmnic, 1743), Liturghierul (Râmnic,1747), Penticostarul (Râmnic, 1767), au fost aduse din Țara Românească, prin vămile cucului. Alături de acestea, în ani, s-au mai cumpărat un Strastnic (Blaj, 1753), o Evanghelie (Blaj,1779), Adunarea Cazaniilor(Viena, 1793), cele 12 Mineie (Buda,1804-1805) și două exemplare din Octoih cu Catavasier (Buda, 1826). Tot din secolul XVIII-lea s-au păstrat și trei icoane pe lemn, un Isus Hristos, o Sf.Treime și Pogorârea Duhului Sfânt.La acestea se adaugă două potire din secolul al XIX-lea, din care unul de

argint. Azi comunitatea ortodoxă română din localitate numără 2329 de credincioși. Pe lângă biserică funcționează un cor mixt și un cor de copii.

Preoții: Ioan Pavlov (1755); Dumitru Popovici (1755,1767); Ștefan Popovici (1767, 1791); Ioan Pavelovici (1767); Ieremia Popovici (1785); Iov Gobriaș (1791); Ioan Petrovici (1827); Pavel Popovici (1827); Petru Papp (1849); Avram Ursuțiu (1849, 1877); Mihai Sturza (1870-1890); Teodor Petraș (1878-1925); Ioan Stana (1892-1897); Ursuț Cornel, preot protopop (1923-1924); Goldiș Mihai(1923-1934); Ștefănuț Ioan(1936); Tau Ioan(1936); Turic Ioan; Oprea Ioan; Craveț Călin

Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea

Cultul advestist de ziua a șaptea în Șepreuș a apărut în anul 1907. Primii care au îmbrățișat această credință au fost frații Axente și Petru Indricău, veniți în Șepreuș din Germania, unde emigraseră. În 1909, lor li s-a alaturat familia Dudaș Ioan din Békéscsaba, Ungaria de azi. Pastorul John H. Huenergardt, care a fost trimis de către Conferința Generală, i-a slujit și pe credincioșii din Șepreuș, în perioada 1895 – 1916. La început, serviciul religios s-a desfășurat în casele credincioșilor Indricău Bella(1907-1916), Corpan (1916-1919), Brezu (1920-1923), Donoai (1924-1926) și Ban Teodor (1927-1933). Creșterea numărului credincioșilor a determinat compărarea în 1933 a unei case de rugăciune proprii. La inaugurarea, care a avut loc în noiembrie 1933, a participat Președintele Bisericii Adventiste din România, Petre Paulinii. Între anii 1942-1944, când întrunirile nu au fost permise, casa de rugăciune a fost închisă și transformată în atelier de confecționat măhuri. Apoi serviciul religios a fost reluat până în martie 1982, când, devenind neîncăpătoare, casa de rugăciune a fost demolată, și a început construirea unui nou lăcaș de cult. În septembrie 1982 s-a ținut primul serviciu religios, deși clădirea nu era complet terminată. Festivitatea de sfințire a avut loc în 16 mai 1987 în prezența Președintelui Uniunii Adventiste, Popa Dumitru și a secretarului, Ioan Dumitrescu. Invitat de onoare a fost John Grant, directorul de tineret al conducerii Bisericii Mondiale Adventiste.

Corul bisericii adventiste a fost înființat în anul 1935. Între anii 1955-1958 a fost dirijat de Ioan Stana a Câmpului. Sub îndrumarea pastorului Folovenghi Dezideriu a luat ființă orchestra de muzică. Conducerea acesteia a fost preluată ulterior de soția pastorului Gheorghe Darvașan. În sfârșit, în 1970 a fost înființată fanfara bisericii, condusă la început de Suma Gheorghe iar mai târziu de Florea Burcă din Arad și de Petraș Teodor și Ganea Traian din Șepreuș.

Biserica Baptistă

Cultul baptist este atestat în Șepreuș din anul 1900. Prima familie care a trecut la Biserica Creștină Baptistă a fost familia lui Sasu Ioan, originar din Șomoșcheș. În timp, numărul credincioșilor a crescut, ajungând, în anul 1950, la 240 de membrii. Din acest an, numărul membrilor comunității baptiste a început să scadă, încât în anul 2000 erau 67 iar în 2010 35 de credincioși. Lăcașul de cult a fost construit în anul 1928, până atunci serviciul religios desfășurându-se pe la casele unor credincioși. În același an a luat ființă și corul mixt al bisericii. În perioada 1941 -1943 biserica a fost închisă, după care și-a continuat activitatea. Din anul 1948 există și fanfara. În timp, din conducerea bisericii au făcut parte: Sas Petru, Catrința Simion, Pitaș Petru, Stupan Ștefan, Roșca Ioan, Nistor Teodor, Marta Mihai, Stana Teodor, Simion Teodor. Din anul 2001 Responsabil- prezbiter a devenit Durcău Ioan; Secretar: Incicău Ioan; Membrii: Morar Ioan(A lui Nacu), Incicău Mihai (A lui Laura) , Trif Mihai (A Trifului), Cionea Ioan (A lui Mujoaie) **Pastorii:** Sas Petru din Șomoșcheș, Oală Avram din Gurba, Victor Teodosie din Arad, Catrința Simion din Șepreuș, Jula Vasi din Ineu, Ardelean Jacob din Pecica, Chisăliță Avram din Arad, Morar Găvrilă din Cermei, Bradea Dumitru din Oradea, Stuparu Ștefan din Șepreuș.

Biserica Creștină Pentecostală

Cel mai nou cult în comună este cultul pentecostal, adus în Șepreuș în 1990 de familia de rromi Stana Mihai(Cioata) din Covăsânț. Numărul de membri ai bisericii pentecostale a crescut de la o persoană în 1990 la 110 persoane în 1999. Credincioșii pentecostali sunt în cea mai mare parte rromi căldărari. Până la construirea, prin forțe proprii, în 1999, a bisericii pentecostale din localitate, serviciul religios s-a ținut în casa lui Stana Mihai. Conducătorul bisericii este și azi Stana Mihai, fără atestat de diacon sau prezbiter.

Școala

Prima atestare a școlii din Șepreuș datează din anul 1789. În 1791 în localitate apare menționat, ca învățător, Vasile Iacoș (Gacoș), care la acea dată avea 36 de ani și lucra în învățământ de 3 ani. Numărul elevilor care frecventau școala a fost unul destul de mare – 160 de băieți și 60 de fete, însă școala se găsea într-o stare destul de modestă, necesitând un spațiu mai mare sau renovarea celui existent, iar salariul învățătorului era de 120 de florini anual, lemne și carne de vită, asigurate din partea comunității. În 12 noiembrie 1792 în localitate este numit un nou învățător, Florea Cociuban, originar din Ineu, care în primavara anului 1793 urmează cursurile de metodică organizate la Oradea. În anul 1811 în Șepreuș învățau 17 elevi. În 8 noiembrie 1816 la Școala din Șepreuș a fost numit primul director, Stana Teodor. În perioada 1818-1822 funcționa ca învățător Ion Iluța. În 1822 în localitate erau în evidențe 94 de băieți și 28 de fete de vârstă școlară. Cursurile au fost însă urmate doar de 35 de băieți.

Învățătorii de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului XIX au fost: 1791-Vasile Iacoș; 1792- Florea Cociuban;1810-Diaconu;1818-1822 –Ioan Iluța;1825-26-Moise Iovuța;1834-1844- Ioan Suciu În anul 1868, Șepreușul făcea parte din rețeaua școlară a Protopopiatului Chișineu - Criș. La o populație ortodoxă de 3159 de suflete, școala din localitate, construită în 1854, avea înscriși 40 de elevi și funcționa cu un singur învățător, Meletie Suciu, absolvent al Preparandiei din Arad în 1865. Peste 5 ani, în 1873 lucrurile s-au schimbat în bine din punct de vedere al școlarizării. Populația ortodoxă, ajunsă la 3915 de suflete, susținea financiar două școli mixte, cea veche și una nouă, aflată într-o clădire provizorie . Cele două școli erau frecventate de 100 de băieți și de 20 de fete. Localitatea avea doi învățători, pe Meletie Suciu, cu o vechime de 8 ani, și pe Teodor Petraș, cu 2 ani vechime. Salariul primului învățător era, conform actelor de arhivă, de 200 fl. + bunuri în natură în valoare de 558 fl iar al celui de al doilea de 250 fl.+bunuri în natură în valoare de 478fl. Director școlar local era Ioniță Pârv.

La două decenii după Unire, în anul școlar 1937/38, în Șepreuș funcționau 7 cadre didactice (Dragan Florica- Clasa.I, Mita Elena –Clasa II-a, Bălan Vasile- Clasa III-a, Cârstea Nicolae-Clasa IV-a, Henț Ioan- Clasa V-a, Tașcău Constantin-Clasa VI-a, Vizitiu Dumitru-Clasa VII-a) iar director era Andrei Guțu. Școala era frecventată de 403 elevi din care au promovat 376 și au rămas repenți 27. În anul școlar 1942/43 au fost înscriși 290 de elevi iar în anul școlar 1943/44, 319 elevi. Dintre aceștia au promovat anul 267 de elevi adică 83,69%.În plin război, localitatea avea 12 cadre didactice: Cârstea Nicolae-învățător gr.I; Tașcău Constantin-învățător gr.II; Mita Elena-învățător gr.II; Vințan Olivia-învățătoare, Bălan Vasile-învățător definitiv; Popescu Petrina-învățător profesor;Stana Ioan-învățător definitiv;Halunga Stela-învățătoare; Dragalina Dumitru-învățător încredințat; Groza Nicolae-învățător încredințat.

Prin reforma învățământului din august 1948, școlile confesionale și cele particulare au fost desființate, învățământul devenind unul de stat. Au fost scoase materii precum religia și introduse materii noi, menite să schimbe viziunea asupra lumii, precum bazele darwinismului și marxism-leninismul.De asemenea în școli a început să se studieze limba rusă. Până în 1979, când a fost dată în folosință actuala școală, cursurile de țineau în 5 clădiri, la care se mai adăuga clădirea grădiniței, care funcționa cu un program prelungit. Școala nouă cuprindea 9 săli de clasă, direcțiunea, secretariatul, sală profesorală, contabilitatea. La acestea

se mai adăugau sala pentru materialul didactic, biblioteca și sala pentru păstrarea materialelor sportive. În anii 1980-1982 în școală s-a introdus încălzirea centrală.

După 1989 până în 1994 interesul elevilor din Șepreuș pentru școală a scăzut foarte mult. Acest lucru s-a reflectat atât în numărul de elevi înscriși cât și în situația lor școlară. Dacă până în 1989 școala funcționa la fiecare ciclu de învățământ cu câte 4 clase paralele, în care învățau cam 36 de elevi, s-a ajuns ca într-o clasă numărul de elevi să nu depășească 24 de elevi iar clasele paralele să dispară. De asemenea, în anul școlar 1989/90 din 314 elevi înscriși în clasele I-VIII, 111 nu au reușit promoveze clasa. Slaba pregătire a elevilor a determinat orientarea celor mai mulți dintre absolvenți spre școli profesionale. Situația a început să se redreseze după 1994, când numărul elevilor înscriși la școală, inclusiv al romilor a crescut din nou. Astfel în anul școlar 1995/96 la clasele I-IV s-au înscris 153 de elevi iar la clasele V-VIII - 75. Din cei 228 de elevi au promovat clasa 214. În anul școlar 1997/98 din 280 elevi înscriși în clasele I-VIII, au fost promovați 246. În 2001 școala funcționa cu 8 profesori, 6 învățători și 4 institutoare. Director a fost Mladin Simion În anul școlar 2009/ 2010 la Școală din Șepreuș I-VIII erau înscriși 62 preșcolari și 203 elevi. Unitatea de învățământ avea ca angajați 8 institutori, 7 profesori, 1 o secretară bibliotecară și dispunea de 7 săli de clasă, laborator de fizică-chimie, sală de sport și teren de sport.

Personalități

Memorandistul Mihai Veliciu

Născut în localitatea Șepreuș la data de 26 mai 1846, din părinți iobagi, Mihai Veliciu s-a impus de tânăr ca un intelectual de marcă. Alături de Vasile Mangra, Nicolae Oncu, Roman Ciorogariu, Ioan Slavici, Octavian Goga, Vasile Goldiș, Ioan Suci, Ștefan Cicio Pop și de alți lideri politici români din comitatul Aradului, Mihai Veliciu a reușit să impună Aradul pe poziția de capitală politică a românilor transilvăneni, locul în care s-au luat cele mai importante decizii privitoare la lupta românilor pentru drepturi sociale și naționale. După terminarea studiilor de drept, Mihai Veliciu s-a reîntors în Șepreuș, unde a funcționat ca și notar comunal. De pe această poziție, a militat pentru respectarea drepturilor sătenilor și, mai ales, pentru folosirea exclusivă a limbii române în administrația locală. Din acest motiv în anul 1876 a fost destituit din funcția de notar comunal și s-a îndreptat spre avocatură. Ca avocat a pledat de foarte multe ori fără nici un fel de onorariu pentru țărani sau comercianții români din comitat. Apogeul carierei sale politice l-a constituit Memorandul din 1892, pe care românii transilvăneni l-au înaintat împăratului la Viena. A fost condamnat, alături de Ioan Rațiu, Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Lucaciu, Teodor Mihali, Aurel Suci etc în procesul Memorandului, la ani grei de temniță. A fost închis la Vaț, din 27 iulie 1894 până în 15 septembrie 1895, când au fost grațiați toți memorandiștii de către împărat. Revenit în libertate, Mihai Veliciu a continuat să se implice în luptele politice ale românilor transilvăneni, până în ultimii ani de viață când, imobilizat într-un scaun cu roțile, continua să fie consultat în marile decizii politice, culturale sau economice de către noua generație de conducători ai Partidului Național Român. A trecut la cele veșnice în data de 26 aprilie 1921, după ce și-a văzut împlinit vis, înfăptuirea Unirii celei Mari de la 1 Decembrie 1918.

Preteasa Ersilia Sturza(1853-1937)

De numele Ersiliei Sturza, soția preotului Mihai Sturza din Șepreuș se leagă începuturile activismului feminin românesc în județul Arad. Ersiliei Sturza i se datorează colecta făcută pentru ostașii de la Plevna din timpul războiului de independență, din anul 1877, în care intrase România. Pentru gestul ei, în semn de recunoștință, la aniversarea a 120 de ani de la războiul de independență, a fost bătută o medalie cu chipul Ersiliei Sturza.

Prof.univ.dr. Marius Sturza(1876-1954)

Marius Sturza, cel mai mare dintre cei șapte copii ai preotului Mihai Sturza și al Ersiliei Sturza, s-a născut în anul în 27 aug.1876 în satul Șepreuș. Primele clase l-a făcut în școlile românești și ungurești din localitate și din satul vecin Vădas. Rămas orfan de tată, la

14 ani, a fost ajutat în formarea sa profesională de unchiul său- fratele adoptiv al mamei- medicul Ioan Hozan, care i-a fost un adevărat model. De la 15 ani până la terminarea universității a beneficiat de burse de studii, mai întâi de la fundația Elena Ghiba Birta iar în continuare de la fundația Gojdu. Liceul l-a început la Freiwaldau în Silizia, unde trăia unchiul său, Ioan Hozan, dar după un an și-a continuat studiile la Liceul românesc din Beiuș, și la vestita școală șaguniană de la Brașov, unde a urmat clasele III-VIII și unde și-a susținut, în 1895, bacalaureatul. Studiile de medicină le-a făcut la Viena, unde a luat contact cu colonia românească și cu tineretul grupat în jurul „*României June*”. În urma activității desfășurate a fost ales secretar, casier iar în anii 1898 -1899 președinte al Societății literare România Jună. După 1900, când s-a înființat Clubului Român din Viena, Marius Sturza a ținut și aici numeroase conferințe cu subiecte naționale, sociale și medicale. În anul 1901 a obținut titlul de doctor în medicină și, după o încercare nereușită de a primi numirea de medic secundar la spitalul din Arad, a rămas în Austria, unde a preluat conducerea sanatoriului Wällichhof. A locuit în Viena, unde a continuat să se implice în viața comunității românești. În anii 1906-1908, alături de alți intelectuali români din capitală, a făcut demersuri pentru înființarea unei capele și pentru ridicarea unei biserici ortodoxe române la Viena. Capela a fost înființată în anul 1907 într-un palat de pe Löwelstrasse, iar Marius Sturza a fost numit secretarul și casierul comitatului parohial. Prin colecte au fost adunată suma de 150.000 coroane iar primarul Vienei le-a oferit un teren viran, pentru construirea bisericii, însă războiul a împiedicat realizarea acesteia. În februarie 1919, Marius Sturza se pune la dispoziția Consiliului dirigent din Sibiu, care îl numește consilier de resort. În această calitate se va ocupa, vreme de 3 ani, împreună cu prof. Hațeganu, de organizarea sanitară a Ardealului. Dar din 1922 lucrurile se schimbă. Omul care a lasat o carieră strălucită la Viena, pentru a-și servi cu cunoștințele sale neamul, se vede numit medic secundar la Aiud. Dezamăgit și bolnav se întoarce la Viena, cu posibilitatea de a conduce pe timp de vară stațiunea Sovata, pe care o modernizează. În 1934 ajunge prin concurs profesor titular la Catedra de Balneologie și Fizeoterapie a Universității din Cluj. Academia Română, a cărui membru a devenit, i-a dat sarcina ca, împreună cu Cezar Popovici, să organizeze serviciul fizioterapeutic la spitalul Elias din București. De-a lungul vieții a scris numeroase studii de specialitate. Pentru meritele sale, pe lângă titlul de membru al Academiei Române, a fost numit membru al Academiei de Medicină și al Societății Internaționale de Hidrologie.

Economia

În perioada medievală, economia a fost una de tip feudal, ponderea fiind deținută de agricultură și creșterea animalelor. Oamenii trăiau din ce produceau, din care plăteau domnilor de pământ o serie de impozite și produse în natură. Din acest punct de vedere satul a fost în secolul al XVIII-lea unul foarte sărac. În paralel cu agricultura, în 1835 în localitate apar înregistrați câțiva pinteri (dogari) care făceau pentru vânzare la târguri „*sarsamuri de lemn*”(căzi și doage). O răspândire mult mai mare va cunoaște la sfârșitul secolului al XIX-lea împletitul de nuiete, datorită suprafețelor mari de răchită , care creșteau natural în zonă. Împletitorii își vindeau marfa (mături, coșuri) pe la târguri. Din a doua jumătate a secolului XX, această activitate individuală a devenit una de stat. În anul 1969 în Șepreuş a fost înființată o secție a I.J.I.L Arad și a început să fie semănată răchită de cultură. Inițial unitatea a funcționat cu 20 de angajați însă după 1972, când a fost dată în folosință o hală de lucru modernă, numărul împletitorilor a ajuns la 170, la care s-au adăugat angajații de la topitorie și tâmplărie. În anul 2001 încă se producea aici pentru piața internă și externă fotoliile „Helga” și exista un magazin de prezentare. În prezent atelierul din Șepreuş mai funcționează cu 5 persoane. Marfa produsă este preluată de Romimplet și trimisă în Suedia.

După 1989, odată cu desființarea cooperativei agricole, a avut loc și o revitalizare a agriculturii. Șepreuşenii își cultivă pământurile individual. Activitățile specifice au rămas

cultura cerealelor, legumicultura, apicultura, creșterea animalelor. În paralel au fost înființate mai multe întreprinderi mici și mijlocii, au apărut firme comerciale și de prestări servicii.

Cultură tradițională

Gospodăria țărănească. Gospodăria din Șepreuș este și azi compusă dintr-o primă curte către stradă, o a doua curte în spatele casei, și o grădină. În prima curte, împrejmuită odinioară cu gard din nuiele, leături, scânduri și mai târziu cu un gard din beton sau fier, se putea intra dinspre stradă pe o poartă mică și pe poarta mare de căruțe. În această curte se găsește fântâna, cuptoriștea sau căsuța mică, și grajdul. În curtea din spate este șura cu fân, cocina, cotețul pentru păsări, cotarca, căpița de paie și gunoiul. Un al gard desparte această curte din spate de grădină.

Casa tradițională. Cunoscută sub numele de *casă lungă* sau *bătrânească*, această casă este compusă din trei încăperi („*soba mare*”, tinda și „*soba de locuit*”), are acoperișul în două ape, și este orientată cu frontonul spre stradă, unde are două ferestre, la cameră, și una la târnaț, când acesta este închis. La numeroase case însă târnațul este și azi închis până la jumătate cu scânduri și susținut cu stâlpi de lemn. Pe frontonul caselor, pe lângă ferestruicile (găurile) de aerisire, se păstrează încă inițialele sau numele proprietarului și anul construcției sau renovării. Până la începutul secolului XX, ponderea au avut-o casele din lemn, alături de care au existat totuși și case din pământ bătut cu maiul, în cofraje de lemn, sau case din văiușă. La toate casele bătrânești, pereții au în partea de sus, jur împrejur, un chenar de grinzi, peste care se așeza, pe toată lungimea casei o grindă groasă, cioplită dintr-un singur trunchi de copac, numită *meșter grindă*. Peste chenarul de grinzi și peste meșter grindă se fixau, la distanță de 1 m - 1,5 m între ele, grinzile perpendiculare, care se vedeau în interior. Peste aceste grinzi se podea cu scânduri și se lipea un strat de pământ. O lungă perioadă de timp, la acoperirea caselor s-a folosit trestia, care se găsea din abundență în zonă. Trestia, făcută snopi, era așezată în rânduri orizontale și de jos în sus. Snopii erau legați, rând pe rând, de leăturile prinse orizontal pe căpriori. În partea de jos se forma o streășină largă cât târnațul. Trestia se punea uscată, doar cea de pe coamă, se umezea pentru a fi îndoită. Vechiul interior tradițional a ținut seama de compartimentarea casei francone. În camera de la stradă, destinată primirii oaspeților și utilizată doar în ocazii speciale, se găseau două patruri, dispuse simetric, de o parte și de alta a ferestrelor, pe care, pe lângă „*strujac*” erau clădite câte două dune și 6-9 perne, încât ajungea până la „*podele*”. La mijloc, în spațiul dintre paturi, era o masă, acoperită cu măsăriță țesută în război, cu alesături, 6 scaune și o laviță cu spate, între ferestre. În încăperea mai erau două dulapuri și un divan, în continuarea unuia dintre paturi. Azi, în majoritatea caselor, camera de la stradă este mobilată cu mobilă de fabrică produsă prin anii 70. Tinda a avut inițial o vatră deschisă și era locul unde se țineau vasele și se făcea mâncare. Odată cu apariția „*cuptoriștei*” ea s-a transformat într-o cameră de locuit, cu pat cu dună și perne, în care dormeau musafirii. „*Soba de locuit*” era tot cu două patruri, masă și scaune doar că de pe paturi lipseau pernele. Aici se găsea un șpohert și era încăperea în care odinioară se lucra în serile lungi de iarnă.

Ocupații tradiționale. Principala ocupație a șimândanilor a fost agricultura, care s-a desfășurat cu unelte și tehnici tradiționale. Culturile de bază au fost grâul și porumbul. Ca să mărească suprafețele agricole oamenii au defrișat pădurile din hotarul satului. După tăieri, resturile de copaci erau scoase din pământ folosind *budacul*. Pământul era gunoiat. Gunoiul era adunat în apropierea fântânelor din câmp, la *târle*, unde cirezile de vite veneau să bea apă și să de odihnească. Inițial oamenii au arat cu plug cu brăzdar de lemn, apoi, din a doua jumătate a secolului XIX, cu pluguri intermediare, ce aveau coarnele și grinderiul din lemn, iar trupuța metalică. Ca tehnică, aratul s-a făcut dinspre margine spre centru, adică la răzor. Când începeau lucrările, șepreușenii se închinau și ziceau „*Doamne ajută să hălăduiesc*”. La pregătirea ogorului pentru semănat s-a utilizat grapa și tăvălugul. Grapele vechi au fost dreptunghiulare, cu colți de lemn sau din măracini, fixați pe un lemn. Semănatul s-a făcut

manual. Grâul de toamnă se semăna prin octombrie. Sămânța era pusă în șorț sau într-un sac, pe umărul stâng, și de acolo era împrăștiată cu mâna dreaptă. Porumbul era semănat primăvara, după ce se încălzea pământul. Cei care semănav terenuri mici acopereau sămânța din cuiburi, cu sapa. Pe terenurile mari sămânța era aruncată în spatele plugului, încât brazda următoare acoperea boabele din precedentă. La prășit se foloseau sape lucrate în atelierele de fierărie din sat sau cumpărate la târg. Cât privește recoltatul, până în a doua jumătate a secolului XIX, păioasele erau tăiate cu secera, după care, în paralel au început să se folosească și coasele. La secerat participau toți membrii familiei. Primele spice erau împletite sub formă de barbă și se păstrau la icoană. Ultimele spice, numite „*Barba lui Dumnezeu*”, erau lăsate pe holdă. Pentru a feri snopii de grâu de umezeală, ei erau așezați în mijlocul holdei, în „*călchie*” (cruci românești). O asemenea cruce românească era alcătuită din 25 de snopi. Primul snop, numit „*popă*” se așeza cu spicele spre apus. Peste el se clădeau ceilalți snopi în cruce, cu spicele spre interior. În vârg se punea un alt snop (popă) cu spicele spre apus. Treieratul s-a făcut inițial cu cai sau boi, care călcau spicele cu picioarele fie pe o arie fie în ocolul gospodăriei. Apoi paiele erau aruncate în sus cu furca de lemn, până când toate boabele cădeau pe vatră. Selectarea boabelor se făcea cu ciurul. Odată cu apariția batozelor, alesul grâului de pleavă a început să se facă cu vânturătoarea. Grâul era depozitat în lăzi mari din scândură de fag sau stejar. Cânepa s-a cultivat pe loturi individuale, în anumite locuri cu pământ bun numite „*cânepiști*”. O familie semăna cam 25-30 kg. de sămânță. Sepreușenii au cultivat atât cânepă de vară cât și cânepă de toamnă, pentru sămânță. Semănatul s-a făcut tot cu mâna. Cânepa de vară pentru fuior se semăna mai deasă. Prima se cocea în luna iulie, până la mijlocul lui august. La cules tulpina se smulgea cu tot cu rădăcină, câte un mănunchi odată. Din trei mănunchiuri se făcea o mânușă, care se lega cu o legătoare. Mănușile erau așezate în picioare la uscat. Când erau uscate se tăiau rădăcinile cu securea și se făceau sarcini, care erau duse la Sartiș sau Teuz, la topit. La topit cânepa de vară era lăsată o săptămână iar cea de toamnă, vremea fiind mai rece, două. După ce era topită, cânepa era spălată apoi pusă la soare, să se usuce și dusă acasă, unde era melițată. O altă ocupație tradițională, atestată în Șepreuş, în conscripții, din secolul al XVIII-lea, a fost creșterea animalelor (vite, cai, porci, oi și capre). În trecut toate animalele din gospodărie erau trimise dimineața pe pășunea comunală. Familiile plăteau anual în bani și produse părcarii, văcarii, stavarii, ciobanii tocniți să le păzească.

Meșteșugurile tradiționale. În Șepreuş, meșteșugurile tradiționale au cunoscut un avânt în localitate mai ales după 1820. În secolul al XIX-lea în localitate se practica rotăritul, dogăritul, împletitul de nuiete, covăcia, șubăritul, cizmăritul.

Portul popular. Portul popular din localitate este specific Bazinului Crișului Alb. Odinioară hainele au fost făcute în casă, din pânză cu tinari iar mai târziu din bumbac. Vestimentația era în funcție de ocazie. ***Portul bărbătesc.*** În zilele de sărbătoare, la biserică sau la joc, bărbații au îmbrăcat odinioară, vara, gaci largi, din opt lați, până la glezne și chimeșe de misir sau bumbac cu cipcă, laibăr negru din satin, înflorat, și *cizme cu foi* sau *șlarfe*. Ulterior gacii au devenit haine de lucru, la sărbători fiind înlocuiți cu nădragi priceși, băgați în cizmă. În zilele de lucru, până prin 1950 oamenii s-au încălțat când a fost vreme rece cu opinci iar vara au umblat desculți. În față, aveau zadie. Iarna șepreușenii purtau nădragii de barșon verzi sau negri, cu șire și mițală, peste care luau șuba, bogat ornamentată cu postav negru și roșu, cu cusături. Capul era acoperit vara cu clop negru iar iarna cu căciulă de miel.

Portul femeiesc. Femeile și fetele purtau odinioară spătoaie, poale, zadie și zobon din mătase. Spătoiul, poalele și zadia erau lucrate din pânză țesută în casă. Poalele aveau în partea de jos ornamente lucrate cu roșu și albastru. Spătoiul avea mâneci largi prinse pe umăr, pumnari și guler rotund. Ornamentele, în aceleași culori ca la poale, erau dispuse pe mânecă în șiruri verticale. Zadia era ornamentată în partea de jos cu motive alese în roșu și negru sau

roșu- albastru, iar pe margini avea cipcă. Mai târziu peste poale a început să se poarte sumna din stofă sau mătăasă, peste bluză un viziclu și un șorț, confecționat din același material cu sumna. În picioare, în funcție de anotimp, s-au purtat păpuci sau sandale. Iarna peste aceste haine se luau șube sau bitușe.

Obiceiuri de familie.Nunta Inițial, cu doar două zile înainte, mai târziu, cu o săptămână, doi chemătorii, băieți necăsătoriți, în port popular, cu flori artificiale, oglinzi și prime la cloape și la sticlele împletite, pline cu răchie, mergeau prin sat să invite, în numele familiilor, la nuntă. În trecut, drumul îl făceau pe cai împodobiți cu „lipideauă cu cipcă” și ponevă de lână colorată și cu prime, apoi, după predarea cailor la colectivizare, au început să meargă pe biciclete, bogat împănate cu flori de hârtie colorată. Pe cei invitați îi cinsteau cu răchie iar aceștia, dacă acceptau, spuneau: „Doamne dă-le noroc, să ne întâlnim cu bine, să petrecem sănătoși.” Mai demult, nunta s-a ținut duminică, la casa unuia din miri sau la sala de horă. Datina în Șepreuş era ca cei invitați să aducă înainte de nuntă o „ghină”, zahăr, făină, ouă. Vecinele ajutau la făcut *grițereii*(tășcuțele). Dacă vremea era caldă iar nunta se ținea la casă, bărbații făceau în curte o șatră mare, împodobită cu ponevi și șterguri țesute în casă. Nunta este condusă de doi grăitori ai junelui și al miresei. Aceștia spuneau fiecăruia ce trebuie să facă, îi dirijau pe cei ce serveau masa, anunțau când se dădeau cinstele, pe care le și strângeau și mulțumeau nuntașilor. Grăitorul junelui purta ca insemne un ștergar, un colac și , la șold, un picior de porc. Invitații se adunau la casa junelui, de unde grăitorul acestuia, cu muzica și cu câțiva nuntași, se duceau după nănași (există o singură pereche de nași, care sunt de obicei nașii de botez ai mirelui) și îi aduceau la june, unde erau serviți cu prăjituri și țuică, apoi pleacă cu toții spre casa miresei. Odinioară alaiul mergea cu căruțe, ulterior s-a mers pe jos. La unele nunți, „călăreții”(chemătorii) jucau în față steagul de nuntă. Numit *zăzgălău*, acesta era un steag tricolor, împodobit de prietenele miresei, cu o zi înainte de nuntă, la casa mirelui, cu prime, țângălău, batiste, iederă. Ajunși la casa miresei, găseau poarta închisă și începea un dialog între cei doi grăitori, cel al miresei, care îi aștepta, și cel al junelui, care explica, în versuri, pentru ce au bătut atâta cale. El cerea sălaş și spunea că au adus un vânător, care caută o căprioară. După ce se târguiau, fiecare încercând să-l pună în încurcătură pe celălalt, era deschisă poarta.Nuntașii mirelui se așeau la masă și cereau să fie adusă mireasa. Grăitorul miresei le aducea în locul acesteia mai întâi o babă cu o lipideauă în spate, mărgele de piparcă și buchet de urzici.Alaiul mirelui nu o accepta. Grăitorul mirelui o plătea pe babă cu „bani vechi ”, ca și ea. A doua oară era adusă o fetiță, și abia a treia oară era scoasă din casă mireasa. Înainte de plecarea la biserică, grăitorul miresei cânta împreună cu cineva hora miresei. La biserică, unde avea loc cununia religioasă, muzica rămânea afară. După cununia religioasă, când ieșeau din biserică, datina era să se arunce bani. Alaiul se întoarcea pe un alt drum, ca să nu se desfacă căsătoria. La casa junelui, în fața șetrei, acum în fața sălii de horă, îi așteaptă, pe o masă, un colac, numit *țâpoi*, și o farfurie cu grâu și un vas cu apă sfințită. Alaiul înconjoară de trei ori masa, timp în care doi copii aruncă asupra lor grâu și îi stropește, cu un mănunchi de busuioc, cu apa sfințită . Apoi grăitorul mirelui aruncă de trei ori colacul în sus și toți se reped să-l prindă. Cel care-l prinde acela îl începe. Sunt serviți toți nuntașii din el. Mireasa ducea măsuta și i-o dădea soacrei. Cu aceasta pornea petrecerea propriu- zisă. În timpul nunții „călăreții” aveau grijă de steag, să nu-l fure nimeni, fiindcă pierdeau cinstea de la miri. Ei îl puneau în casă iar după nuntă era stricat. Până mai pregăteau mâncarea, oamenii jucau. La masă, mirii stăteau între nănași. Nuntașii erau serviți cu *zamă dă ghină, popricaș dă oaie*, mai nou cu *sarme*, friptură cu cartofi și plăcintă. Între felurile de mâncare se mai juca și se făceau glume, cum ar fi furtul păpucilor miresei. În prezent nașul are pregătită o altă pereche de pantofi, cu care încalță mireasa. Dacă nu a cumpărat pantofii, trebuie să-i plătească pe cei furați, ca hoții să îi dea înapoi. La 12 noaptea, cei doi grăitori strigau cinstea miresii și a junelui. În trecut nănașii dădeau un colac și un picior de porc scos din „moare”. Acum se dau bani. După ce se anunța câți bani s-au strâns se

spârgea o farfurie, ca cioburile să aducă noroc. Mireasa era schimbată în nevestă de nașă. I se dădea jos *fatiolu* și era „*înconceată*”. Părul împletit în două cozi era strâns la ceafă și legat cu o cârpă roșie. Peste acesta se puneă o altă cârpă, legată în față. Tradiția în sat cerea ca mireasa să apară luna la arteziană, cu olurile după apă.

Înmormântarea Înmormântarea se face și azi de la casă. Vreme de două seri se ține privechi, în care mortul este vegheat de familie, rude, prieteni, cunoștințe, vecini. Ca timpul să treacă mai ușor, și cei care păzesc mortul să nu adoarmă, bărbații joacă cărți, fac glume. În trecut jucau chiar anumite jocuri de priveghi. În Șepreuş nu a fost obiceiul ca cei veniți la priveghi să fie serviți cu ceva. Femeile din familie boceau. În timpul slujbei de înmormântare, care are loc în curte, participanții sărută crucea de pe pieptul mortului și pun bani pe sicriu. Preotul cerea iertăciune și se cântă „*Hora mortului*”. După aceea carul mortuar și cortegiul funerar pornește spre cimitir. În trecut, mortul a fost dus la groapă cu car cu boi, mai târziu cu căruța mortuară. În fruntea cortegiului este dusă crucea și prapurii, iar la veterani steagul tricolor. Urmează preotul și diecii îmbrăcați în alb, neamurile și prietenii. Conform datinii, carul mortuar se oprește la fiecare gură de uliță. Preotul citește din Evanghelie și se aruncă bani. La cimitir, în fața gropii, se bocește din nou. Gropașilor li se dă, peste copârșeu, două străiți cu colaci și o găină vie. Cei invitați casă, la pomană, erau în trecut serviți cu fasole sau „*curchi, făcute cu carne sau clisă*”. La șase săptămâni și la un an familia face pentru mort parastas. Și atunci se dă mâncare acasă, dar numai celor chemați.

Obiceiuri calendaristice. În dimineața de **Ajun**, devreme, pe la case începeau să umble „*pițărăii*” cu urări. Acești pițărăi erau în general copii până în 12 ani. Când intrau în casă ziceau „*Bună dimineața lu Crăciun*”. Celor care urau li se dădeau colac și nuci. Seara prin sat începeau să umble la corindat, fără muzică, feciorii, câte 4-5, mai ales casele cu fete de măritat. Unii feciori se făceau *goațe*, adică se mascau și speriau lumea. Cu multă vreme în urmă, în Șepreuş s-a umblat și cu țurca. Masca era din carton, avea un cioc mobil de lemn, semăna cu capul de barză. Pe deasupra se purta o haină lungă făcută din mai multe culori. Jocul Turcii se desfășura pe uliță, dar se opreau și la casele unor neamuri. Turca făcea tot felul de sărituri și speria copiii cu ciocul. Pentru joc i se dădeau bani, colaci, cârnați. În prima zi de **Crăciun** băieții de școală, îmbrăcați cu haine albe de dieci, de la biserică, decorate cu cruci mergeau cu Steaua. Pe cap aveau coifuri de hârtie și duceau o stea din hârtie, prinsă pe un băț. Conducătorul avea o sabie de lemn. În ajun de **Bobotează**, preotul umblă prin sat, însoțit de cantor, cu „*Jordanul*”. El sfințește casa și gospodăria iar la plecare lăsa apă sfințită și busuioc. Apa sfințită este bună de boli, se păstrează în casă vreme de un an. Se bea și se face frecții cu ea. În ziua de Bobotează se sfințește apa în biserică. În **Câșlegi**, tinerii din Șepreuş făceau la diferite casele din sat *Verjel*, un fel de bal la casă, cu muzică, mâncare și băutură, la care petreceau până dimineața. **Ziua de Sân-Toader**, prima sâmbătă din Postul Mare, deschide seria sâmbetelor de pomenire a morților. În Șepreuş se duce grâu fiert la biserică. Legat de această zi, memoria satului mai conservă vag credința într-un sfânt patron al cailor, activitățile nocturne fiind interzise în serile dinainte de această sâmbătă de tema Sântoaderilor, caii săi. Ca patron al cailor, la Sân-Toaderul aveau loc, dimineața devreme, spălări rituale ale părului, cu apă în care s-au pus flori de corn, gestul vizând magia prin similitudine, ce ar face să crească și părul fetelor, precum cozile cailor. La „**Sânjorj**” oamenii puneau la ușa și la ferestrele de la grajd „*ruguț de strâgă*”, ca să nu intre strâga (strigoii viu) și să ia laptele de la vacă. Feciorii udau cu găleți cu apă fetele, pe care le prindeau pe uliță, pentru sănătate. În sâmbăta **Floriilor** copiii de școală, împreună cu preotul sau cu cantorul, duceau crengi de salcie la biserică. Duminica erau sfințite, după care oamenii le aduceau acasă, le făceau coroniță și le puneau la icoană, să părească casa de vreme rea. În dimineața **Sf. Paști** cum se făcea ziuă, pruncii (pițărăii) mergeau la „*pițurat*”, după ouă. Ei intrau în casă spunând „*Am venit a pițura!*” iar oamenii le dădeau ouă, colac și plăcinti. **Lunea după Paști** se ieșea din biserică, în procesiune, la cruce. După masă era joc. **Miercuri după Paști** se ieșea cu prapurii

la țarină. În prima duminică după Paști, la **Paștile Morților** se merge și azi la cimitir, se face o slujbă generală, în care sunt pomeniți toți morții, apoi se sfințesc mormintele și se dă de pomană ouă roșii. La rromii căldărari din localitate această pomană este una excesivă. Aduc la cimitir prăjituri, torturi, bere. La **Înălțare** se face în biserică slujbă la eroi. **Lunea după Rusalii** se iese din nou la cruce iar miercurea la țarină. „Să țâne dă teatră”. Femeile împletesc coronițe de grâu, pe care le pun la icoane sau pe peretele de la casă, unde rămâne vreme de un an. **Ziua Nașterii Sf.Ioan Botezătorul**, cunoscută popular ca Ziua de Sânziene, reprezintă miezul verii, din această zi vara se îndreaptă spre iarnă. În Șepreuș, se fac cununii din flori de sânziene și se duc la cimitir și se pun pe morminți, la cruci. Până la **Petru și Pavel** nu era „sclobod” să mănânci mere, fiindcă se credea că, dacă se bat merii, prin similitudine, va bate și grindina. De la Sfinții Petru și Pavel începea secerișul. **Ziua de Sf.Ilie** este considerată „sărbătoare spărioasă” și este ținută prin nelucrare. În trecut, în ziua de **Tăierea capului Sf.Ioan Botezătorul** oamenii nu tăiau cu cuțitul și nu mâncau cu „lingură de fer” numai cu lingură de lemn, din „troci”. De la **Ziua Crucii** se bat nucii. În tradiția populară aceasta este ziua în care intră șerpii în pământ. Se spunea că „se închide pământul”. La **Sf.Dumitru** se făceau plățile la cei angajați și încetau înțelegerile făcute.

Când era secetă mare, în iunie sau iulie, 3-4 fete, din familiile mai sărace, mai târziu țigănci se făceau **Mămăruți**, se îmbrăcau în buruieni(bozi) și umblau prin sat, pe la case, cântând un cântec de adus ploaia. Gospodinele le udau ritual cu apă și le dăceau bani și ce puteau. Suita de jocuri în Șepreuș a fost alcătuită din trei „zăcăli”: *Pa lungu, Mânânțalu și Romoșa*.

Sportul

Fotbalul. Terenul de fotbal al comunei a fost amenajat, la inițiativa unor tineri (Pavel Ioan, Pârvu Flore, Pârvu Gheorghe, Pârvu Simion, Pârvu Mihai, Suciul Aurel, Suciul Ioan, Mesar Ioji, Stana Radu, Horga Mihai, Toma Petru și Nistor Petru) în vara anului 1948. Ei au făcut măsurători, au curățat terenul de scaieți și buruieni, au adus porțile cu carul cu boi. După 1957 s-au făcut noi lucrări. Terenul a fost împrejmuțat cu sârmă, au fost schimbate vechile porți cu altele noi din țevi groase, au fost construite vestiarele și grupul sanitar. Primele meciuri de fotbal au fost fără competiție, organizate cu localitățile vecine: Satu-Nou, Vânători, Cermei, Mișca, Ineu, Chișineu –Criș, Zerind. În prima echipă de fotbal din Șepreuș au jucat: Pârvu Simion, Horga Mihai (portari), Eleneac- inginer GAC, Comandantul unității militare (fundași), Toma Petru, Pârvu Gheorghe, soldat de la unitatea militară, Pârvu Mihai, Suciul Aurel (mijlocași), Pârvu Flore, Nistor Ioan, Suciul Ioan, Stana Radu(înaintași). Susținătorul material al echipei a fost avocatul Pârvu Teodor. Deplasările echipei la competiții în satele vecine se făceau cu căruțele. După 10 ani de activitate, în 1957 echipa s-a desființat. Locul ei a fost luat de o nouă echipă formată din : Pintean Teodor, Stana Teodor (portari), Moș Simion, Suciul Simion, Igrăș Nicolae, Corlea Ioan (fundași), Ganea Ioan, Rediș Simion, Suciul Ioan(mijlocași), Vălan Ioan, Vălan Mihai, Toma Petru(înaintași). Alături de aceștia au mai făcut parte din echipă Pintean Ioan, Săniuță Petru, Stana Ioan, Bulea Simion, Stana Simion, Rediș Petru, Ganea Dorel, Henț Dorel.

Turism

Din punct de vedere turistic, Șepreușul este cunoscut pentru **castelul** datat din secolul al XIX-lea, construcție ce se impune în teritoriu prin arhitectura sa. Alte obiective turistice sunt: *troița din fața Primăriei* a fost ridicată în anul 1998 spre cinstirea eroilor căzuți în cele 2 războaie mondiale, ale caror nume sunt inscripționate pe cele 4 fresce; *bustul lui Mihai Veliciu* în fața Primăriei, născut în comuna Șepreuș și *troița în memoria celor împușcați la rebeliunea din anul 1949*.

Bibliografie

Barna, Mihai, *Folclor muzical din Câmpia Crișului Alb*, Editura Mirador, Arad, 2004

- Bologa, Valeriu L., *Un medic român ardelean: Profesorul Marius Sturza*, Transilvania, Sibiu, 1942, p.37-58
- Bulboacă, Sorin, *Comitatul Arad în vremea Arpadienilor*, în volumul *Administrație românească arădeană*, studii și comunicări, vol.IV, Doru Sinaci, Emil Arbonie coord. „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2012.
- Colta, Rodica, Sinaci, Doru, Incicău, Simion, *Monografia comunei Șepreuş*, ed. II-a, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2015
- Fábián Gábor, *Arad vármegye leirása historiai, geographiai és statistikai tekinteten. Geographiai leirása*, Buda, 1835
- Fenyés Elek, *Magyarországi geographiai szótára*, III, Pest, 1851
- Iambor, Petru, *Cucerirea Banatului de către turci și transformarea lui în pašalâc (1552)*, în *Vilaetul Timișoarei*, Editura Mirton, Timișoara, 2002
- Kovács Géza, *Dezvoltarea agriculturii în comitatul Arad după reglementarea urbarială din 1771/1772*, în *Studii*, revistă de istorie, nr. 4, 1960, pp.239-256.
- Lupaș, Octavian, *Voievozi și cnezi români în județul Arad*, Sibiu, 1941
- Madgearu, Alexandru, *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*, București, 1997
- Mamularu, Gheorghe, *Marius Sturza-35 de ani de la moartea sa*, *Viața medicală*, vol.XXXVI, 1989, nr.11, p.523-526
- Pârvu, Florin, *Șepreuş- vatră de inimă și suflet. Monografie*, Ed. Viața Arădeană, Arad, 2001
- Petraș Lucian, *Politică și demers național în comitatul Arad (1895-1916)*, Editura Brumar, Timișoara, 2008.
- Roșuț, Nicolae, *Revolta țărănească de la Șepreuş din anul 1903*, în ”Ziridava”, nr. XII, Arad, 1980, pp. 261-290.
- Roz Alexandru, *Ecoul războiului pentru independență din 1877-78 în părțile Aradului*, în *Ziridava*, V, 1975.
- Sinaci Doru, *Aradul – capitală politică a românilor transilvăneni*, în *Aradul și Marea Unire din 1918*, culegere de studii, Vasile Goldiș University Press, Arad, 2008, Grec Marius, Boia Stelean Ioan coord., pp.27-30
- Somogyi Gyula, *Arad Szab.Kir.Város és Arad vármegye községeinek leirása*, Arad, 1913.
- Vesa, Pavel, *Biserici de mir arădene între tradiție și modernitate*, Editura, Arad, 2000.

Rodica Colta

Doru Sinaci